

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Počáteční přírodovědné znalosti dětí v mateřské škole

Vypracovala: Kateřina Fulmeková

Vedoucí práce: Mgr. Jan Petr, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

Poděkování

Mé poděkování patří panu Mgr. Janu Petrovi, Ph.D. za odborné vedení, poskytnuté rady, trpělivost a ochotu při zpracování této práce. Také děkuji MŠ Voráčovská - Praha 4 za prostor, který mi věnovala při získávání materiálu. V neposlední řadě děkuji mé rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali a pomáhali mi.

Abstrakt

Kateřina Fulmekov, Poaten přirodovedn znalosti u dětí v mateřsk škole

esk Budějovice: Pedagogick fakulta Jihoesk univerzity v eskch Budějovicích, 2016, bakalárské práce.

Předmětem této bakalárské práce jsou znalosti a představy dětí z mateřsk školy o bezobratlých živoiřch, konkretn o mravenci lesním, řřale obecn, klřteti obecnm a belskovi zelnm. Zkoumán je předevřm výtvarný projev zaměřený na tyto živočichy. Práce bere v potaz i metody, který jsou děti s těmito živočichy seznamováni ve výuce v mateřsk škole a později i na základní škole.

Klıov slova

Vytvarny projev, bezobratl živoichove, metody vyuky, řřala obecn, belsek zelny, mravenec lesn, klřte obecn

Abstrakt

Kateřina Fulmekov, Elementary knowledge of science at kindergarten

eske Budejovice: Faculty of Education, University of South Bohemia in eske Budejovice, 2016, bachelor thesis.

This thesis focuses on knowledge and notions children attending Kindergarten have about certain Invertebrate species, specifically an ant, an earthworm, a hard-bodied tick and a butterfly. A special interest is being taken in observing artistic expressions of the kids where these animals are concerned. The thesis also describes approaches used to educate children on the Invertebrate in Kindergarten and later in elementary school.

Keywords

artistic expressions, invertebrate, approaches, ant, earthworm, hard-bodied tick, butterfly

Obsah

1	ÚVOD	7
2	LITERÁRNÍ PŘEHLED	8
2.1	Rámcový vzdělávací program	8
2.2	Environmentální výchova v mateřské škole	9
2.2.1	Ekologická gramotnost	9
2.3	Hra	12
2.4	Seznámení s bezobratlovci	13
2.4.1	Já a můj svět, prvouka pro 1. ročník (Fukanová a Štiková, 2010)	13
2.4.2	Já a můj svět, prvouka pro 2. ročník (Štiková, 2008)	14
2.4.3	Já a můj svět, prvouka pro 3. ročník (Štiková, 2008)	14
2.5	Výtvarné zpracování	14
3	METODIKA	16
3.1	Místo a organizace výzkumu	16
3.1.1	Výběr živočichů	16
3.1.2	Organizace	16
4	VÝSLEDKY	18
4.1	Vzdělávací program a jeho charakteristika	18
4.1.1	Cíl programu	18
4.1.2	Klíčové kompetence předškolního vzdělávání (RVP PV)	18
4.1.3	Vzdělávací oblasti a jejich dílčí cíle (RVP PV)	18
4.1.4	Očekávané výstupy z RVP PV	19
4.2	Tematický blok „Máme rádi zvířata“	20
4.2.1	Zvířata žijící u nás	20
4.2.2	Drobní živočichové	25
4.3	Posuzované obrázky	31
5	DISKUZE	39
6	ZÁVĚR	42
7	POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE	43
8	PŘÍLOHY	45

1 ÚVOD

V období předškolního věku se vytváří postoj dítěte, který zaujme ke světu a svému okolí. Setkává se s krásou a čistotou přírody, ale i tím, jaký má moderní svět vliv na přírodu a vše živé. Děti se v mateřské škole nevěnují výuce o přírodě jako takové, ale jsou spíš vychováváni ke vztahu a pohledu na svět a přírodu. Učí se ji chránit a vnímat.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak děti vnímají některé bezobratlé živočichy, se kterými se v běžném prostředí setkávají. Příroda a živočichové nás obklopují všude v běžném životě, ale je otázkou, zda ji děti vnímají, pozorují a znají. Bezobratlých živočichů, se kterými se děti nejčastěji setkávají je nespočet. Zaměřila jsem se tedy na ty, se kterými mají, dle mého názoru, osobní zkušenost. Konkrétně to byl mravenec lesní, žížala obecná, klíště obecné a bělásek zelný (toho ovšem děti všeobecně braly jako motýla).

Zaměřila jsem se tedy na to, jaké mají děti znalosti o těchto vybraných druzích bezobratlých živočichů. Jak je dokáží znázornit výtvarnou cestou. Zda děti živočicha znají a dokáží ho „popsat“. Zda si pamatují, jaké hlavní znaky má nebo kde se nachází. Zda živočicha znají z přírody nebo z televize.

Ve své bakalářské práci se věnuji různým výukovým metodám, kterými lze dětem potřebné informace podávat, dětskému výtvarnému projevu. Lehce naznačíme i pokračování na nižším stupni základní školy a ukážeme si, kdy se děti poprvé setkávají s uceleným celkem o vybraných bezobratlých.

2 LITERÁRNÍ PŘEHLED

2.1 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále „RVP PV“) patří mezi kurikulární dokumenty. Průběh vzdělávání je rozdělen do jednotlivých vzdělávacích oblastí. Každá mateřská škola si s pomocí RVP PV samostatně vytváří školní vzdělávací programy (ŠVP), dle kterých dále probíhá vzdělávání. RVP PV obsahuje i manuál, který napomáhá při tvorbě ŠVP.

RVP PV je rozdělen na 5 vzdělávacích oblastí, které v sobě dále obsahují další podoblasti:

- **Dítě a jeho tělo**
- **Dítě a jeho psychika**
 - *Jazyk a řeč*
 - *Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace*
 - *Sebepojetí, city, vůle*
- **Dítě a ten druhý**
- **Dítě a společnost**
- **Dítě a svět**

Vzdělávací obsah je stanoven pro skupinu dětí ve věku od 3 do 6 – 7 let. Vzdělávací obsah si pedagog vybírá podle tématu, kterým se třída zabývá. Každá oblast zahrnuje vzájemně propojené kategorie: dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy. Záměrem vzdělávacího úsilí je vždy nějaká oblast, kterou se pedagog u dítěte snaží založit, rozšířit, podpořit, posílit či obohatit.

Mnou vybraným tématem se nejvíce zabývají dvě oblasti: Dítě a jeho psychika a Dítě a svět.

Dítě a jeho psychika

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka,

poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení (RVP PV, 2004). Konkrétně bude nahlíženo na podoblasti „Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace“.

Dítě a svět

Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí (RVP PV, 2004).

2.2 Environmentální výchova v mateřské škole

Léblová (2012) ve své publikaci píše o environmentální výchově jako o výchově vedoucí dítě k dobrému a odpovědnému vztahu s přírodou, chápání její důležitosti a vytváření úcty k ní. Jejím úkolem je v lidech vytvářet schopnost prožívat estetično vycházející z přírody, budovat vztah k přírodě samotné, pečovat o ni a poznávat ji. Klade důraz na péči o ni. Zároveň však chápe, že nelze dětem jen vysvětlovat a popisovat, ale je dobré, aby byly obklopeny přírodou a vnímaly ji všemi smysly (např. pomocí různých her či činností).

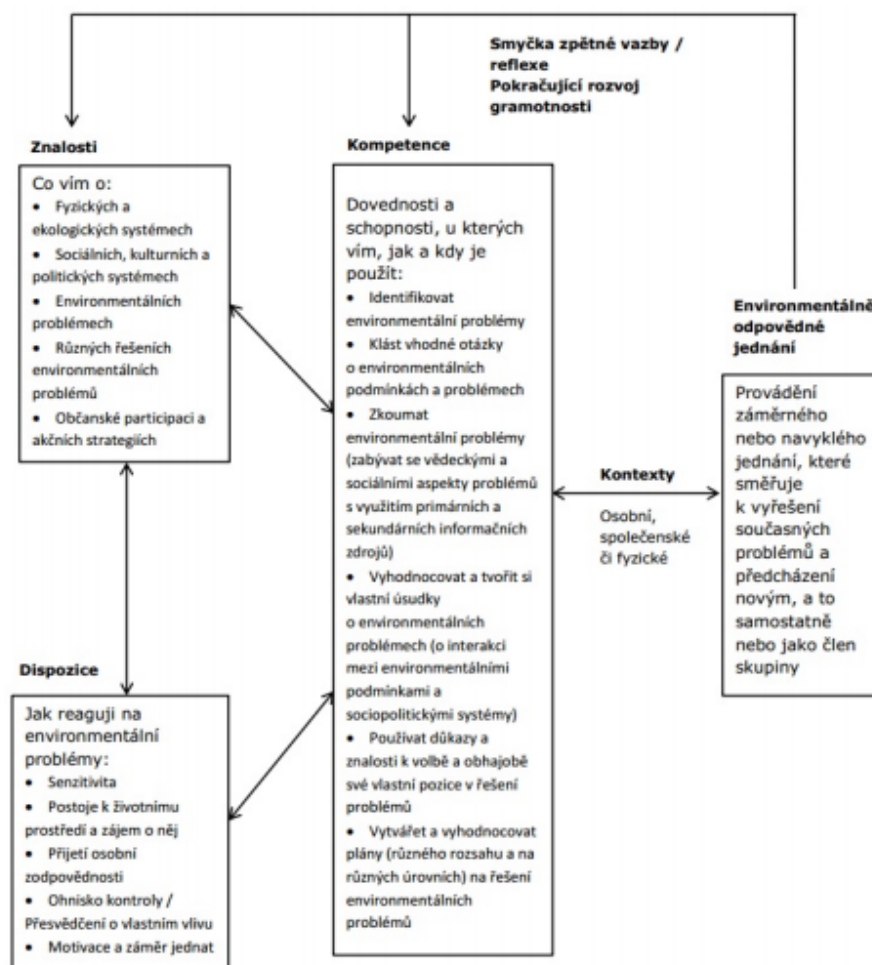
Jančaříková (2010) vnímá environmentální výchovu jako výchovné a vzdělávací úsilí, které má za úkol zvyšovat spoluzodpovědnost člověka na stavu přírody a životního prostředí, utvářet ekologické hodnoty a hledat příčiny ekologické krize a její řešení. Cílem tedy zůstává člověk vnímající svou odpovědnost, vztah a hodnoty či postoje k přírodě (ekogramotnost = ekologická gramotnost).

2.2.1 Ekologická gramotnost

Environmentální gramotností se již dlouhá léta zabývají teoretikové environmentální výchovy. V názoru se ovšem úplně neshodují, a proto se rozcházejí na dvě strany. Jedni ji charakterizují pouze jako soubor vědomostí týkající se ekologické

a environmentální znalosti. Druzí docházejí k teorii, že je důležité pojmout celou výchovu komplexněji, a kromě poznávací složky zahrnují do výzkumu i chování a jednání člověka. Zároveň však i reakci na pocity z přírody. Překlad definic environmentální gramotnosti vytvořil Petr Daniš (2013)

Schéma ukazuje vztahy mezi jednotlivými složkami environmentální gramotnosti. Oblasti environmentální gramotnosti (Daniš, 2013)

Velkou roli v rozvoji environmentální výchovy v mateřské škole jsou i vnější a vnitřní prostory MŠ. Vytváří tak vhodný prostor pro realizaci výchovy. Pedagog je tím, kdo může přizpůsobovat prostory k efektivnímu učení environmentální výchovy a dohlíží na to, aby byla realizace co nejefektivnější. Jančaříková a Kapuciánová (2012) sepsaly doporučení, jak prostředí přizpůsobit, tak aby nebylo kýčovitě, ale naopak jednoduché a nápadité.

Vnější prostředí:

- Zahradu poskytuje nepřehledné množství možností. Děti mají dostatečný prostor, ve kterém se mohou samostatně realizovat, vymýšlet hry, mají k dispozici náčiní a herní prvky. Zahrada je bezpečným a prověřeným místem.
- Na zahradě jsou zasazeny keře, stromy, rostliny, ke kterým mají děti přístup při dodržování dohodnutých pravidel. Nalezneme zde i pískoviště, kameniště, různé nádrže s vodou či brouzdaliště a kompost.
- Zahrada je otevřeným místem, kde mohou žít různí živočichové, kterým neubližujeme, naopak se o ně zajímáme a udržujeme si je (např. ptáci – krmítko, budka). Všimáme si jejich stavby těla, barvy, druhu, pozorujeme je.
- Děti mohou s pedagogy pěstovat různé jedlé plody, z kterých si mohou (podle předpisů) něco vyrobit, nebo je ochutnat. Děti se tak později podílí na péči o záhonek.
- Zahrada je však i místem, kde se děti mohou učit, odpočívat nebo si hrát bez řízené environmentální výchovy.

Vnitřní prostředí

- Mateřská škola nabízí prostor pro třídění odpadu ve třídách, ve venkovních prostorách potom kontejnery k vysypávání třídních odpadů.
- Mateřská škola nemusí za každou cenu pořizovat hračky, které jsou prvoplánové, mají jenom jednu možnost, nenabízí rozmanitost a prostor ke tvořivosti. Radši vybírá hračky z přírodních materiálů (dřevo) než z plastu.
- Každá třída má nástěnku, na které má vystavené obrázky s environmentální tematikou, kterou obměňuje podle možností (např. roční období, počasí, probírané téma, ...)
- V prostorách třídy pěstujeme vhodné rostliny (ty, které nejsou jedovaté). Může se jednat o květiny nebo pouze o vyklíčená semena, která však děti mohou pozorovat při změně.
- Pokud má mateřská škola dostatečné prostory a prostor třídy to dovoluje, chováme mazlíčka, o kterého se s dětmi společně staráme.

- Ve třídě jsou k dispozici „badatelské“ pomůcky, které v dětech prohlubují zvědavost, např. lupy, odměrky, mikroskop, váhy ...

Problémem environmentální výchovy se stává především nemožnost zpětné vazby od dětí. Učitelky se tak uchylují k zúčastněnému pozorování, rozhovory na téma co se nám líbilo - nelíbilo, různými pracovními listy a jinými didaktickými pomůckami, které stojí hlavně na ilustrované podobě. Dobrou formou zpětné vazby může být i výtvarné zpracování daného organismu. (Činčera & Komárková, 2007)

2.3 Hra

Hra je nejpřirozenější formou projevu dítěte a neodmyslitelně patří k sobě. Již od pradávna si děti hrají. Hře se ovšem nepřikládá takový význam, který by si zasloužila. Děti jsou příliš řízené a z her opadá spontánnost. Volná hra dětem nabízí realizovat se, rozvíjet se. Poskytuje dítěti spoustu prostoru k seznámení, poznání a utváření hodnot či řešení konfliktů. Dítě ji může vnímat jako čas odpočinku po náročné činnosti, zástup za pracovní činnost, přípravu na život, nápodobu.

Koťátková (2008) uvádí, že k celému předškolnímu věku hra patří. Děti touží po uznání a pochvale a hra je pro ně nejpřirozenější formou projevu. Jirásek (1983) hru popisuje jako „vážné zaměstnání“ a klade důraz na neorganizovanost her dospělými. Děti mají mít dostatek prostoru k realizaci vlastní fantazie. Je tedy otázkou, zda jsou didaktické hry stále pro děti hrou či povinností.

Hra je přirozenou potřebou dítěte, aby se vyrovnávalo se světem kolem sebe, nabývalo dovednosti a zkušenosti, realizovalo se tak, jak je mu příjemné a své potřeby poznávalo. Dává dítěti prostor začlenit se do skupiny, zkoušet různé role, způsoby chování, dává smysl, dovoluje dítěti zkoumat.

S bezobratlými živočichy se děti mohou pomocí hry setkat jakkoli. V tomto případě se některé hry mohou stávat řízenými. Pedagog je průvodcem a zprostředkovatelem. Volná hra v lese či na louce nabízí dětem prostor k pozorování živých organismů. Děti se tak nenásilnou formou seznamují s přírodou. Pedagog může dětem rozšiřovat poznatky následným připomenutím pomocí obrázků, rostlin v herbáři apod. Konstruktivní hry v lese (např. stavění domků pro skřítky) dětem nabízejí prostor k manipulaci s přírodou. Děti

si osahají větvičky, mechy, trávy. Seznámí se s malými bezobratlými živočichy (mravenec, pavouk, klíště, ...). S pedagogem se domluví na společných pravidlech, např. netrhat větve ze stromu, využívat věci kolem sebe, být opatrný na živé kolem sebe.

2.4 Seznámení s bezobratlovci

Děti v mateřské škole se s bezobratlými živočichy příliš nesetkávají. Při výuce pedagog volí živočichy, které jsou dětem bližší a které bezpečně poznají. Tematické bloky jsou spíše zaměřené na savce. Děti v mateřských školách zvládnout zvířata poznat podle zvuku, podle toho, co jedí, kde žijí, jaká mají mláďata, k jakému jsou užitku. Kopecká (2005) i Felcmanová (2005) se k tomuto názoru přiklánějí. Uvádějí, že děti mají dobré znalosti hlavně o domácích zvířatech, se kterými se běžně setkávají.

Korda (2005) naopak tvrdí, že děti nerozeznávají zvířata podle toho, kde žijí nebo jaká jsou. V mateřských školách provedl výzkum, ve kterém dětem pokládal otázky na různá zvířata. Děti většinu zvířat zařazovaly do zoologických zahrad a nepřemýšlely nad jinou možností. Tento problém Korda přisuzuje rodičům a pedagogům, kteří dětem nedávají dostatečný prostor samostatně přemýšlet a uvažovat a z důvodu ulehčení se dětem nepodávají úplné informace. Ocepek (2015) vidí problém především v dnešní době. Děti se nepohybují v přírodě tak jako kdysi. Nemají moc příležitostí vidět tato zvířata naživo. Setkávají se s nimi tedy pouze obrázkovou formou a nedokáží posoudit, jak zvíře skutečně vypadá nebo jak je velké či nebezpečné.

Bezobratlé živočichy mají děti možnost pozorovat v obrázkových knihách. S některými se běžně setkávají a získávají tak danou zkušenost.

S bezobratlými živočichy se děti více seznamují až na základní škole v hodinách prvouky a později přírodovědy.

2.4.1 Já a můj svět, prvouka pro 1. ročník (Fukanová a Štiková, 2010)

Jedná se o pracovní učebnici, kterou vydává nakladatelství Nová škola. Tato učebnice je rozdělena podle ročních období, ve kterých se děti průběžně seznamují s počasím, významnými svátky v daném období, živočichy, rostlinami. Zaměřuje se na zdraví a společnost. Učebnice je spíše obrázková a uvádí tak děti snáze do předmětu. Text je jednoduchý a odpovídá tak čtenářským možnostem dětí v první třídě. O bezobratlých

živočišů se zde nepíše, jsou spíše zastoupeny minimálním počtem obrázků, které spíš odkazují na jiné téma (např. žížala = déšť, včela = květiny, jaro).

2.4.2 Já a můj svět, prvouka pro 2. ročník (Štiková, 2008)

Tuto učebnici opět vydalo nakladatelství Nová škola. V této učebnici se děti opět seznamují s nejnámějšími druhy rostlin a živočichů. Objevují se rodová jména. Učebnice je členěna opět podle ročních období, navíc i podle měsíců, ve kterých by se daný blok měl vyučovat (spíše doporučení). Objevují se rady ochránce přírody, který děti navádí ke správnému chování v přírodě a péči o ni. Bezobratlí jsou opět zastoupeni velmi málo. Svůj vlastní tematický celek nemají.

2.4.3 Já a můj svět, prvouka pro 3. ročník (Štiková, 2008)

Učebnice Já a můj svět má k dispozici pracovní sešit tak, jako tomu bylo již u předchozí publikace. Učebnici vydává nakladatelství Nová škola a učebnicí provádí holčička Ája se svým tatínkem, ochráncem přírody. Děti se zde seznamují se zvířaty a rostlinami, které jsou popsány krátkým textem. Učebnice je plná obrázků a fotografií jak zvířat, tak i rostlin. Děti si na nich mohou prohlédnout stavbu těla. Vše již má rodové i druhové jméno. Učebnice se zaměřuje na různá místa kolem nás, bezpečnost a společnost. Bezobratlovci jsou zastoupeni opět pouze v malé míře.

Můžeme tedy říct, že děti se s bezobratlými živočichy setkávají více až od 4. ročníku základní školy. Do té doby děti nemají moc příležitostí, jak se s bezobratlými živočichy seznámit.

2.5 Výtvarné zpracování

Již výše bylo zmíněno, že výtvarné zpracování může poskytnout dobrou zpětnou vazbu. Existuje nespočet výtvarných technik, nápadů a možností, jak této zpětné vazby docílit. Zaměřím se však na obyčejnou kresbu tužkou či pastelkou.

Výtvarná činnost je pro děti aktivitou plnou radosti, spontánnosti, hravosti a přináší s sebou dávku zábavy. Pro dítě má stejný efekt jako hra. Některé děti výtvarné činnosti za

hru považují. Pomocí výtvarné tvorby se dítě vyjadřuje přirozenou cestou, na papír přenáší svůj pohled na svět (reálný i smyšlený).

Uždil (1978) se ve své knize zmiňuje o tom, že velkou roli ve výtvarném projevu hraje vnímání. Dětská tvorba je pak znázorňována pomocí zkušeností, které mají se světem. Tuto zkušenost si děti průběžně obohacují. Představme si to na kresbě lidské postavy. Z počátku děti kreslí hlavonožce. Kreslí části těla, které jsou pro něj důležité – hlava, končetiny, objevuje se nepatrný náznak trupu. V dalších etapách jeho vývoje se objevují znaky jako trup, krk. S přibývajícím věkem, pak detaily, jako jsou oděv, boty, šperky. Podobně je to i se znázorněním zvířat, rostlin, věcí. S přibývajícími zkušenostmi dítě získává ucelený obraz skutečnosti, který přenáší na papír.

3 METODIKA

3.1 Místo a organizace výzkumu

Výzkum k bakalářské práci byl proveden v v Mateřské škole Voráčovská v Praze. Jedná se o mateřskou školu, jež je umístěna ve vilové čtvrti v Podolí. Mateřská škola se nachází v objektu vily a má pouze tři homogenní třídy. Jedná se o mateřskou školu „rodinného typu“ s vlastní školní kuchyní. Mateřská škola se řídí školním vzdělávacím programem s názvem „Svět kolem nás“, ve kterém jsou zařazeny i bloky s environmentální tematikou. K budově patří dvě zahrady. Jedna obsahuje herní soustavu, sprchu, prvky na rozvoj hrubé motoriky. Na druhé zahradě je dřevěný domeček na hraní, hřiště na míčové sporty a prolézačka. Obě zahrady mají pískoviště. Všude kolem školy jsou vysázené keře, okrasné květiny, statné smrky.

V okolí mateřské školy se nachází rozlehlý park Kavčí hory nebo Centrální park Pankrác, kam se s dětmi podnikají vycházky. V Praze je spousta možností, kam se může s dětmi vyrazit za poznáním. Nejoblíbenějším vzdělávacím místem s ekologickou výchovou je Toulcův dvůr a lektorované programy Lesy Praha, pod které spadá i Zookoutek Malá Chuchle, kde jsou zvířata českého původu a rozšíření.

3.1.1 Výběr živočichů

Výběr živočichů probíhal z možných dětských znalostí. Při výběru jsem vycházela z možné zkušenosti dětí s daným živočichem, ať ze zkušenosti vlastní nebo jakkoli zprostředkované. Byli vybráni tyto čtyři živočichové – bělásek zelný, žížala obecná, klíště obecné a mravenec lesní. Výběr živočichů probíhal z možných dětských znalostí a zkušeností. Byl kladen důraz na zájem i kladný či záporný vztah.

3.1.2 Organizace

Výzkum probíhal především v předškolní třídě ježků (5 – 6 let). V říjnu třída začala probírat tematický celek s názvem „Máme rádi zvířata“. Celý tematický blok se zabýval zvířaty různých druhů. První část plánu se zaměřovala na domácí zvířata, jejich užitek, mláďata. Druhá část se zaměřila na drobné živočichy, místo, kde je najdeme, jak vypadá jejich život a byla obohacena návštěvou Toulcova Dvora. Dále by na tento celek mohla

navazovat i část se zvířaty exotickými, určením místa, kde se nacházejí, jak se živí a jak žijí. Pro lepší představu by bylo možné navštívit výstavu Národního muzea „Noemova archa“. Výzkum byl rozdělen do dvou částí. První částí byl pre-test. Ve třídě byl dětem rozdán připravený pracovní list. Ten byl rozdělen do čtyř částí. V každé části mělo dítě za úkol nakreslit živočicha. Dítě dostalo pouze instrukce, co kam patří. Vycházelo tedy pouze z toho, co si přináší z domova, z vlastní zkušenosti nebo předchozích činností v mateřské škole. Děti projevily velký strach ohledně toho, co mají nakreslit. Bály se, zda se jim to podaří, zda se to bude líbit, zda to bude správně. Všem dětem byl věnován maximální individuální přístup, který spočíval hlavně v rozptýlení strachu. Pedagog dětem neradil, neříkal, zda živočichovi chybí nějaký specifický znak či je kresba správná.

Druhou částí byl, již zmíněný, tematický plán s názvem „Máme rádi zvířata“. Děti se učily a dozvídaly o zvířatech žijících u nás. Na konci tohoto celku byl dětem rozdán stejný pracovní list. Děti již neprojevily takový strach, jako u prvního pracovního listu. Měly to však náročnější tím, že v množství získaných vědomostí o různých druzích zvířat musely hledat, vybavovat si a přemýšlet.

Obě části testování byly provedeny na stejné skupině dětí. Měnil se pouze počet dětí při výuce podle absence. Dětem bylo toto téma blízké, a proto si rádi zameškané připomínaly a opakovaly.

4 VÝSLEDKY

4.1 Vzdělávací program a jeho charakteristika

4.1.1 Cíl programu

Cílem celého vzdělávacího programu „Máme rádi zvířata“ bylo zařazení environmentální výchovy do vzdělávání dětí a jejich běžného programu v mateřské škole. Cílem bylo rozšířit poznatky o zvířatech, přírodě. Hlavním tématem byli drobní živočichové. Program byl ale doplněn i o zvířata exotická a domácí. Prvotním cílem ovšem zůstalo poznání drobných živočichů a jejich prostředí, ve kterém žijí.

4.1.2 Klíčové kompetence předškolního vzdělávání (RVP PV)

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence činnostní a občanské

4.1.3 Vzdělávací oblasti a jejich dílčí cíle (RVP PV)

Dítě a jeho tělo

- Uvědomění si vlastního těla
- Rozvoj a užívání všech smyslů
- Rozvoj pohybových schopností a jejich zdokonalování v oblasti hrubé i jemné motoriky

Dítě a jeho psychika

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností v oblasti vnímání, naslouchání, porozumění, mluvním projevu, vyjadřování
- Rozvoj komunikativních dovedností verbálních i neverbálních
- Rozvoj, zpřesňování a kultivace smyslového vnímání
- Rozvoj tvořivosti (tvořivé myšlení, tvořivé sebevyjádření)

- Posilování přirozených poznávacích citů (zvědavost, zájem, radost z objevování apod.)
- Vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení
- Vytváření základů pro práci s informacemi
- Rozvoj vyjádřit získané dojmy a prožitky

Dítě a společnost

- Vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- Seznamování se světem lidí, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije
- Vytvoření základů aktivních postojů ke světu, rozvoj dovedností umožňující tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat

Dítě a svět

- Seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, vytváření pozitivního vztahu k němu
- Vytváření elementárního povědomí o širším přírodním prostředí, o jeho rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách
- Pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- Osvojení si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy
- Rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách
- Vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí

4.1.4 Očekávané výstupy z RVP PV

- Dítě dokáže poznat a pojmenovat zvíře na obrázku
- Dítě zvládne napodobit zvuk některých zvířat
- Dítě napodobuje pohyby zvířat

- Dítě zvládne namalovat/nakreslit vypočtení zvířete
- Dítě rozlišuje, co přírodě škodí a co jí pomáhá
- Dítě umí slovně pojmenovat a popsat co vidí, nebo čím je obklopeno
- Dítě vede rozhovor na dané téma, ptá se a o téma se zajímá
- Dítě záměrně pozoruje a všímá si změn v přírodě
- Dítě sdílí své zážitky z přírodních krás vrstevníkům, mluví plynule
- Dítě zvládá práci s vrstevníky
- Dítě umí pracovat samostatně
- Dítě přírodu chrání a záměrně ji nepoškozuje
- Dítě se orientuje v prostředí, ve kterém se nachází, ve kterém žije a zná živočichy ze svého okolí
- Dítě alespoň částečně vnímá řád světa (jeho rozmanitost, pestrost, vnímá země, národy, planetu, ...) a to, že se mění
- Dítě má povědomí o významu životního prostředí
- Dítě si uvědomuje, jak se chovat k přírodě, ke zvířatům
- Dítě rozlišuje aktivity, které škodí a které naopak pomáhají
- Dítě si vytváří vztah ke zvířatům a k přírodě

4.2 Tematický blok „Máme rádi zvířata“

Délka tematického bloku: 4 týdny

Věk dětí: 5 – 6 let (předškolní třída)

Zaměření: Drobní živočichové

Zvířata žijící u nás

Cílem tematického bloku je dostat do povědomí dětí znalosti o drobných živočiších žijících u nás, jejich životu, stavbě těla.

4.2.1 Zvířata žijící u nás

Cíle:

- Rozšířit znalosti o některých zvířatech
- Osvojit si získané informace

- Rozvíjet vztah ke zvířatům

Očekávané výstupy:

- Dítě dokáže bezpečně zvíře poznat a zařadit, kde se s ním setkává
- Dítě zvládne pojmenovat samce, samici a mládě
- Dítě dokáže zvíře popsat a říct, čím se živí
- Dítě zvládá popsat užitek domácích zvířat i jejich produkty

Zaměření:

Tato část je zaměřena na zvířata, která jsou pro děti nejběžnější. Na zvířata žijící u nás a na ty, která mohou děti běžně nebo nejčastěji vidět a setkat se s nimi. Zaměření je především na zvířata, která mají děti doma (pes, kočka, králík, morče, ...) a na zvířata, která znají z knih, z vyprávění nebo se s nimi setkaly (slepice, králíci, holubi, prasata, ...). Rozšíříme si znalosti, které již máme o nové poznatky o těchto zvířatech a jiných zvířatech, která se vyskytují v českých domácnostech.

Motivace:

Motivace pomocí obrázkových knih, pohádkových příběhů o zvířatech (např. O kocouru Mikešovi od J. Lady, Povídání o pejskovi a kočičce od J. Čapka) a nahraných zvuků zvířat.

Organizace:

Komunitní nebo komunikační kruh – s dětmi vytvoříme kruh, ve kterém si povídáme, prohlížíme obrázky, knihy. Děti mají prostor vyjádřit své myšlenky, pocity, zkušenosti. Ke přivítání a vytvoření kruhu používáme říkadla „Velký kroužek, Dobrý den“ (příloha č. 1).

Prostory třídy – využíván hlavně při cvičení. Děti se rozmístí po prostoru, aby kolem sebe měly dostatek místa. Společně si opakujeme a určujeme pravidla bezpečnosti při pohybových hrách nebo volném pohybu, při skupinových pracích. Při hudební činnosti využití židliček pro rovný posed při dechových cvičeních, hře na doprovodné hudební nástroje a při zpěvu písní. Využíván je také pro volnou ranní hru dětí.

Místo u stolu – využití při pracovní či výtvarné činnosti. Také při plnění pracovních listů a grafomotorických cvičeních. Dbáme na správný úchop tužky a správný posed dítěte.

Pomůcky:

- Dětské knihy a obrázkové encyklopedie
- Obrázky zvířat a míst, kde se s nimi může setkat
- Básnička a písnička na tuto část
- **Pracovní činnost** – obrázek krávy, nůžky, lepidlo, barevný papír
- **Výtvarná činnost** – čtvrtka, tuš, špejle, anilinové barvy
- Pracovní list

Nástin dnů:

1. den

S dětmi se sejdeme v komunitním kruhu. Máme připravené obrázky různých zvířat a míst, kde je můžeme nejčastěji potkat (např. žába – rybník). S dětmi si nejprve povídáme o tom, kdo má doma jaké zvíře, jaké se mu líbí. Poté společně přiřazujeme zvířata k místům. Jako aktivizující činnost jsem zvolila nám známou písničku „Rybičky“ a pohybovou hru „Pan Čáp ztratil čepičku“. Seznámení s básničkou „Zvířátka a mláďátka“ (příloha č. 1).

2. den

Druhý den děti motivujeme pohádkovým příběhem „Na pouti“ z knihy „Mikeš“ (2014). Společně si povídáme o tom, zda je to ve skutečnosti možné. Povídáme si o tom, že zvířata nemluví stejně jako lidé. Rozpoznáváme zvuky zvířat z nahrávky na CD. Dále si povídáme o tom, čím se zvířata od lidí liší, jaký je mezi některými zvířaty rozdíl. Pohybová chvilka motivovaná pohyby zvířat. Využití jogistických prvků při zdravotních cvičích (pozice kočka, žába, motýlek, labuť) a následně i při relaxaci (pozice šavásana, krokodýlí relaxace). Následuje pracovní činnost u stolku. Děti mají za úkol rozstříhat připravený obrázek podle čar, poté ho složí a nalepí na barevný papír.

3. den

S dětmi si povídáme o domácích zvířatech, jejich užitku, mláďatech, čím je krmíme. Pro děti je připravena názorná ukázka různých krmiv (zrní, seno, brambory, granule),

přiřazujeme k jednotlivým zvířatům. Společně počítáme zvířata na obrázcích, ubíráme, přidáváme, třídíme podle barvy, krmení, povrchu těla. Určujeme, čeho je více a čeho méně, kdo je vyšší a kdo nižší. Opakujeme si básničku „Zvířátka a mláďátka“. Opakování, pro nás známé písničky „Když jsem já sloužil“. Písničku doplňujeme o znázornění pohybem, kdy děti zpívají a předvádějí jednotlivá zvířata.

4. den

S dětmi si společně zopakujeme naučenou básničku. Na koberci děti vytvoří skupiny, ve kterých budou mít za úkol z nabízených stavebnic (Loowi, Clics) postavit prostorově domácí zvíře dle vlastního výběru. Zvíře musí mít vše co má mít (uši, ocas, správný počet nohou, ...). Společně si zahrajeme obdobu hry „Kuba řekl...“.

5. den

Pomocí obrázků rozpoznáváme náladu zvířete (my jsme použili psa a kočku). Na obrázcích byl znázorněn pes nebo kočka v různých postojích (znázornění strachu, agrese, radosti). U stolečků si připravíme první fázi obrázku. Na čtvrtku děti namalují tuší zvíře, které se jim zatím nejvíc líbilo. Při pobytu venku pozorujeme psi na zahradách a vymýšlíme příběhy o tom, jak se pes jmenuje, jakou má náladu a kde spí.

6. den

Šestý den společně opakujeme, o čem jsme si celou dobu povídali. K dispozici máme obrázkové knihy a encyklopedie. Určujeme samce, samici a mládě, kde bydlí, čím se krmí a jaký mají užitek. Zopakujeme si básničku, písničku. Abychom nezapomněli na třídění podle místa, kde zvířata potkávají, zahrajeme si pohybovou hru. Děti se promění ve zvířátka (díky obrázkům, které dostanou), po třídě jsou rozmístěny místa, kde žijí. Děti se volně pohybují po třídě. Při zaznění dohodnutého signálu najdou svůj domeček a běží se k němu schovat. Zakončením šestého dne je dokončení obrázku anilinovými barvami. Z hotových obrázků vytvoříme výstavu pro rodiče v šatně.

Předmatická gramotnost: Děti počítají zvířata na obrázcích, zjišťují rozdíly mezi počty, třídí je podle tvaru, barvy, velikosti. Děti rozlišují rozdíly mezi jednotlivými druhy.

Předčtenářská gramotnost: Hra se slovy, hledání počátečního a konečného písmena ve slově (využíváme zvířata), rozdělování na slabiky. Vedeme diskuzi, mluvíme celou větou, soustředíme se na náš i kamarádův mluvený projev, práce s knihou.

Jazyková chvilka: Soustředíme se na správné vyslovování hlásek, procvičování motoriky jazyka pomocí dechových cvičení.

Hudební a hudebně pohybové činnosti: Opakování známých písniček „Rybičky, Když jsem já sloužil, Skákal pes, Kočka leze dírou, Svátek zvířat“. Na písničku „Když jsem já sloužil“ volné znázornění pohybem (příloha č. 2).

Výtvarné a tvořivé činnosti: Volné malování zvířat u stolku pomocí pastelky, voskovek, vodových barev (dle výběru dětí). Další malování proběhlo pomocí tuše a anilinových barev. Děti malovaly dle vlastní fantazie. K dispozici měly také omalovánky a modelínu, ze které vytvářely zvířata.

Pracovní činnosti: Práce s nůžkami, lepidlem a správné dodržování pracovního postupu. Děti si rozstihají obrázek podle pokynů, následně ho složí a nalepí na barvený papír.

Pohybové činnosti: Využití pozic jógy, které jsme si celý týden průběžně při cvičení opakovali. Pohybové hry „Kuba řekl, Pan Čáp ztratil čepičku“. Při volných chvílích pohybové hry „Na Mrazíka, Na kočku a na myš, Na zvířecí sochy“ nebo volné pohybování po prostoru podle pokynů za doprovodu klavíru.

Činnosti s environmentálním zaměřením: Prohlížení obrázků zvířat, získání vědomostí o jejich užitku, způsobu života. Při pobytu venku dodržujeme pravidla např. neničíme stromy, neubližujeme živým tvorům. Všimáme si zvířat, měnící se přírody. V prostorách mateřské školy děti vedeme i ke třídění odpadu.

Grafomotorika, pracovní listy: Procvičování vedení linie pomocí grafomotorického listu (příloha č. 3). Procvičování pohybů ruky na velkém formátu (využití malířského stojanu,

interaktivní tabule) nebo v prostoru. Dokreslujeme chybějící polovinu obrázku do pracovního listu.

Pobyt venku: Vycházíme z aktuálního počasí a smogové situace. Pohybové hry hrané ve třídě přesouváme do parku, na hřiště. Děti pozorují přírodu, starají se o ni, všímají si ji. Z přírodnin si staví domečky pro „skřítky Přírodníčky“.

Zhodnocení:

Děti byly po celou dobu motivované. Byla dodržována dohodnutá pravidla týkající se bezpečnosti a hygienických návyků.

Dětem nebylo toto téma neznámé. Brzy se ukázalo, že téměř se vším se již setkaly a pouze si opakují nebo si informace doplňují. Tematické zaměření je bavilo a téma využívaly ve volné hře (např. konstruktivní hry – stavba ohrádek pro zvířata, stavba statku, námětové hry – hra na zvířata).

4.2.2 Drobní živočichové

Cíle:

- Vytvoření vztahu k přírodě
- Všimnout si drobných živočichů a hmyzu
- Rozvoj empatického chování a cítění
- Soustředěně sledovat děj
- Získat a osvojit si nové poznatky

Očekávané výstupy:

- Lépe se orientovat v přírodním prostředí
- Zaujímat citlivý a vstřícný postoj k přírodě
- Vážít si života i v jiné formě
- Orientovat se v encyklopediích

Zaměření:

Tento blok je zaměřen na poznávání a rozšíření znalostí o některých bezobratlých živočiších (konkrétně žížala, mravenec, klíště a bělásek), jejich životě, výskytu a užitečnosti či škodlivosti. Děti se seznámí s živočichy, budou je pozorovat v jejich přirozeném prostředí.

Motivace:

Děti byly motivované pomocí obrázkových knih, plakátů živočichů, pozorováním či výukovým programem v Toulcově dvoře. S dětmi se podnikaly vycházky za pozorováním živočichů s lupou.

Organizace:

Komunitní nebo komunikační kruh – Na počátku každého dne děti společně vytvoří kruh za pomoci říkanky „Velký kroužek“ či „Dobrý den“ (příloha č. 1). V tomto kruhu mají děti možnost vyjádřit své pocity, názory, strach, radost nebo zážitky, o kterých má možnost s ostatními diskutovat.

Prostory třídy – Prostory třídy jsou využívány při volné hře dětí, při hudebních chvílkách, ale hlavně při pohybových činnostech. Děti v prostoru běhají, cvičí, protahují se, relaxují. Využívají k tomu každého místa na koberci.

Místo u stolu – Děti v MŠ Voráčovská nemají určené vlastní místo u stolu. Místo si vybírají děti samostatně. Hlavní využití má při výtvarné či pracovní činnosti. Učitelky při činnostech dbají na správný sed a úchop tužky.

Pomůcky:

- Obrázkové knihy, encyklopedie, obrazový materiál
- Básničky, písničky, pracovní listy
- Špejle
- Pracovní listy, tužky
- Papíry, tužky, jehličí
- Čtvrtky, vodové barvy, špachtle, brčka

Nástin dnů:

1. den

Tento blok začíná v komunitním kruhu. Děti se přivítají a posadí do kruhu. Jsou pro ně již připraveny obrázkové knihy, obrázky s živočichy, díky kterým děti seznámíme s nastávajícím tématem. Nejprve zjišťujeme, kolik toho děti vědí. Pokládáme otevřené i zavřené otázky na drobné živočichy jako celek (např. jaké živočichy si děti představí, jaké znají, jak asi vypadají, kde se s nimi setkáváme), hledáme obrázky v encyklopediích. Seznámení s básničkou „Polámal se mraveneček“ (příloha č. 1). Činností na závěr nám byla překážková dráha motivovaná povídkám o přeměně v „broučka“.

2. den

Tento den je již zaměřený na konkrétní druh, tedy mravence. Celý probíhá venku na zahradě (pokud to počasí dovolí). Rozhovorem zjišťujeme, kolik toho děti o mravencích vědí např. kde žijí, jaký užitek mají, jaká si staví obydlí, co jedí. Na obrázcích mají děti k nahlédnutí mravenišť a to, jak vypadá zvenčí i zevnitř. Následně děti utvoří skupinky a ze špejlí a sirek staví „mravenišť“, která si poté pohlédnou. Aby děti alespoň trochu pochopily, jak složité jsou cestičky v mraveništi, dostanou za úkol pracovní list s labyrintem (příloha č. 3).

3. den

Pokračujeme s mravenci. S dětmi jsme se vydali na výukový program do Toulcova dvora. Program nesl název „Lesní království“ a děti seznámil se životem různých druhů živočichů v jejich přirozeném prostředí. Děti se tak staly na celé dopoledne průzkumníky, chodily po lese s lupou a pozorovaly život na stromech i po zemi. Paní průvodkyně děti seznámila i s tím, jací mravenci v mraveništích žijí, ukázala jim obrázky a byla ochotna odpovědět na každý zvědavý dotaz. Rozloučili jsme se tak s poznáváním mravenců.

Toulcův dvůr: Toulcův dvůr je ekologické centrum v Praze 10 – Hostivaři nabízející programy s ekologickým zaměřením lidem všech generací. Najdeme zde mokřady, les, louky, lesní školku, hospodářský dvůr, obchod nebo i knihovnu. Nabízí programy za cca 80,- Kč za dítě. Po celou dobu jsou provázeny zkušenou lektorkou.

4. den

Další den je zaměřen na klíšťata. V komunikačním kruhu si povídáme o zkušenostech, které děti s klíšťaty mají, kde se s nimi mohou setkat, jaké hrozby může klíště přinášet. Prohlížíme si zvětšené obrázky klíšťat. Zopakujeme si básničku „Polámal se mraveneček“. Děti se následně posadí ke stolku, připraví si papír a jehličí a technikou frotáže vytváříme obrázek lesního prostředí.

5. den

Po návštěvě lesa se přesuneme na louku a v následujících dnech se zaměříme na motýly a žížaly. V kruhu si povídáme o motýlech a žížalách, jejich přirozeném prostředí, o tom, kde se nejčastěji vyskytují, jak se motýli vyvíjejí. Pozorujeme „pokus“ se žížalou a tím, jak se pohybuje v hlíně, prohlížíme si obrázky a encyklopedie. Následuje pohybová aktivita – plazíme se jako žížaly i přes překážky, létáme po třídě lehce jako motýli. U stolku si hrajeme s barevnou skvrnou např. rozfoukáváme brčkem, roztaháváme skvrnu špejlí, pohybujeme papírem a necháváme skvrnu roztékat na všechny směry.

Předmatická gramotnost: Děti počítají mravence, určují pořadí (první, poslední, prostřední, ...) a číselnou řadu.

Předčtenářská gramotnost: Děti poslouchají příběhy z knihy „Ferda Mravenec“, soustředí se na text a příběh odvyprávějí. Navzájem si vyprávějí pohádky s hlavním zvířecím hrdinou.

Jazyková chvílka: Hledání prvního a posledního písmene podle sluchu, rozklad slov na slabiky, na písmena. Vedeme diskuzi, odpovídáme na otázky celými větami. Dodržujeme domluvená pravidla při konverzaci.

Hudební a hudebně pohybová činnost: Zpěv známých písní s doprovodem klavíru, zhudebnění naučené básničky „Polámal se mraveneček“. Děti se při zpěvu doprovázejí na rytmické hudební nástroje. Volné pohybové zpracování známých písniček.

Výtvarné a tvořivé činnosti: Volné malování zvířat u stolku pomocí pastelky, voskovek, vodových barev (dle výběru dětí). Další malování proběhlo pomocí vodových barev a rozfoukavací metody nebo frotáže. Děti malovaly dle vlastní fantazie. K dispozici měli také omalovánky a modelínu, ze které vytvářely zvířata.

Pracovní činnosti: Děti dodržují dohodnutý pracovní postup jak při volném tvoření, tak i při práci s barvami. Práce s nůžkami a lepidlem. Vystřihávání podle linií, volné stříhání.

Pohybové činnosti: Průběžně se opakující rozcvička celý týden, motivovaná říkadla o zvířatech. Znamé pohybové hry „Kuba řekl, Pan Čáp ztratil čepičku“. Při volných chvílích pohybové hry „Na Mrazíka, Na babu (v různých obměnách)“ nebo volné pohybování po prostoru podle pokynů za doprovodu bubínku.

Činnosti s environmentálním zaměřením: Zalévání květin na školní zahradě, vytrhávání plevelu. Pozorování drobných živočichů lupou při pobytech venku. Prohlížení obrázků zvířat, získání vědomostí o jejich způsobu života. Při pobytu venku dodržujeme pravidla např. neničíme stromy, neubližujeme živým tvorům. Všimáme si zvířat, měnící se přírody. V prostorách mateřské školy děti vedeme i ke třídění odpadu.

Grafomotorika, pracovní listy: Pracovní listy „Mraveniště“ (labyrint), skládání puzzlí a obrázků z kostek pro rozvoj zrakové analýzy a syntézy, navlékání korálků (rozvoj zrakové paměti).

Pobyt venku: Vycházíme z aktuálního počasí a smogové situace. Pohybové hry hrané ve třídě přesouváme do parku, na hřiště. Děti pozorují přírodu, starají se o ni, všimají si. Využití míčů, tříkolek.

Zhodnocení:

Děti byly po celou dobu motivované. Byla dodržována dohodnutá pravidla týkající se bezpečnosti a hygienických návyků.

Toto téma dětem také nebylo neznámé, ale mnoho informací neměly. Celý týden byly zaujatí, zvolené téma se jim líbilo a zajímalo je. Pěkně ho doplnila návštěva Toulcova dvora, v dětech vzbudila velký zájem o pozorování mravenců a žížal při pobytu venku.

Po tomto týdenním bloku, ve kterém se děti seznámily s žížalou, mravencem, běláskem a klíštětem jsme se na tyto živočichy přestaly zaměřovat. Děti měly stále k dispozici obrázkové knihy. Po cca měsíci byl dětem rozdán pracovní list, do kterého kreslily zmíněné živočichy.

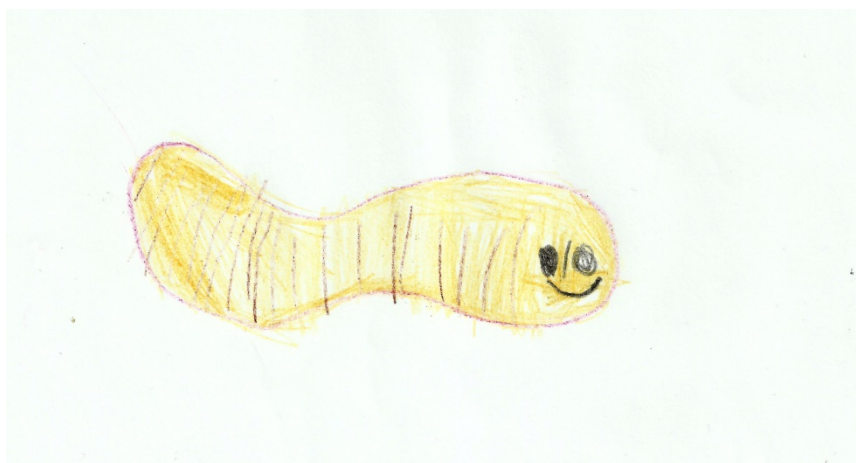
4.3 Posuzované obrázky

Posuzovaný obrázek č. 1 – ŽÍŽALA OBECNÁ

Martin 5 let, 3 měsíce

PRE - TEST

Martin byl zpočátku velmi bojácný a obrázek malovat nechtěl, byť žížalu již v minulosti viděl. Nebyl si jistý barvou, tvarem, velikostí a neustále se potřeboval ujišťovat o správnosti svého konání.

(obr. PRE – TEST)

POST – TEST

Martin nakreslil žížalu v místech, kde se s ní setkává – tedy na trávě/louce. Tentokrát nepoužil žlutou barvu, ale zvolil růžovou. Později měl možnost podívat se na svůj první obrázek a byl překvapený, jak žížalu nakreslil. Dle jeho názoru to „byla spíš housenka“.

(obr. POST – TEST)

Kresba v PRE TESTU se příliš neliší od kresby v POST TESTU (dále výsledná kresba). V druhé fázi, na rozdíl od té první, byla použita jiná barva a Martin žížalu přiřadil k přirozenému prostředí. Objevují se personifikační prvky v podobě úsměvu. Martin žížalu znázorňuje v pohybu, který pro ni není přirozený, ale ukazuje tak tvar a zkroucení, ve kterém měl možnost žížalu spatřit. Z obou obrázků je však patrné, že chlapec o žížalce neslyší poprvé a že tematickým celkem svou znalost akorát rozšířil.

Posuzovaný obrázek č.2 – MRAVENEC LESNÍ

Josefína 5 let, 8 měsíců

PRE – TEST

Josefína si vypočetla informace a okamžitě se pustila do práce. Vyprávěla, jak mravence sledují s rodiči na chalupě a s kamarády na zahradě. Na obrázku mravenec zaujímá hlavní postavení. Je posazený do zeleného trávníku, který zabírá téměř polovinu papíru. Vzhledem k tomu, že má mravenec šest nohou, Josefínka nakreslila nohou nejméně 15.

(obr. PRE – TEST)

POST – TEST

Následná kresba se příliš neliší od té z PRE – TESTU. Josefína neupustila od přehnaného počtu nohou. Na kresbu však přidala mraveniště, jehličnaté stromy a zaplnila tak celou požadovanou plochu. Mraveniště je ovšem podobně vysoké jako stromy a proporčně příliš nesedí, to ovšem Josefína okomentovala tím, že mravenec a mraveniště jsou nejdůležitější na celé kresbě. Stromy tedy mají pouze přiblížit prostředí, ve kterém se mraveniště nachází.

(obr. POST – TEST)

Již PRE – TEST kresba ukázala, že Josefína o mravencích něco ví a nejsou jí neznámí. Zнала jejich barvu, kde se dají najít, jak je rozdělené jejich tělo (přibližně). V POST – TESTU doplnila obrázek o přirozené prostředí mravence. Po tomto tematickém celku si znalosti o mravencích rozšířila o další poznatky.

Posuzovaný obrázek č. 3 – BĚLÁSEK ZELNÝ

Evelína 6 let, 7 měsíců

PRE – TEST

Evelínka je už starší oproti svým kamarádům ze třídy. Podle rozhovoru se s běláskem nikdy nesečkala. Logickou úvahou však došla k tomu, že podle názvu bude bílý. Běláska znázornila světle a na lemování křídel použila odstínu žluté. Pro zpestření motýla ozvláštnila osmi modrými puntíky. Nezasadila ho do žádného prostředí, nenakreslila žádné nadbytečné detaily.

(obr. PRE – TEST)

POST – TEST

Po proběhlém tematickém celku a krátkém zastavení u motýlů se děti seznámily s různými druhy motýlů a rády je kreslily. Evelínka se tentokrát chopila pastelky s větší chutí. Vyobrazila motýla, který ji nejvíce zaujal – tedy jakýkoli barevný. Na tohoto běláška použila barvy, a to konkrétně červenou, oranžovou, modrou a žlutou. Nedbala na to, že je bělásek světlý, ale zaměřila se hlavně na to, že je to motýl. K obrázku přidala i modré nebe, žluté slunce a červené zdobení křídel.

(obr. POST – TEST)

V PRE – TESTU se Evelína řídila „zdravým rozumem“ a spojila si název s možnou podobou. U POST – TESTU se však nechala řídit svou fantazií a nechala realitu ustoupit. Zaměřila se na různé detaily a oproti první kresbě je tento obrázek kreslen jakoby „ve spěchu“. Objevuje se přetahování. Motýla ale umístila do jeho přirozeného prostředí, což znázorňuje nebe a slunce.

Posuzovaný obrázek č. 4 – KLÍŠTĚ OBECNÉ

Rubén 5 let, 6 měsíců

PRE – TEST

Rubén ve své kresbě vycházel především z vlastní zkušenosti. Na kresbě je vyobrazen on sám v situaci, ve které se s klíštětem poprvé setkal. Sebe nakreslil jednoduše – hlava, trup, končetiny, detaily obličeje (oči, nos, ústa). Použil pouze modrou pastelku a klíště umístil na pravou nohu (z pohledu kreslíře).

(obr. PRE – TEST)

POST – TEST

Po skončení tematického bloku a měsíční pauze se Rubén vrátil ke klíštěti zpět a vzpomínal na to, jak ho vyobrazit. Neumístil ho do žádného prostředí. Obrázek nakreslil pomocí kruhů a zvolil fialovou barvu v kombinaci s černou. Na kresbu umístil i personifikační prvky. Zuby nakreslil schválně větší, aby z klíštěte šel strach.

(obr. POST – TEST)

V PRE – TESTU Rubén zobrazil klíště jako „jakéhosi živočicha“, který na něm parazitoval. Nepřikládal mu žádnou váhu a neměl tušení o tom, co to vlastně je. Po dokončení tematického celku získal povědomí o klíštěti a seznámil se s tím, jak vypadá, a i po měsíci si to pamatoval. V POST – TESTU se již změnila jeho vidina na klíště jako na „otravný hmyz“ a viděl ho jako velmi nebezpečné stvoření. Na kresbě je zřetelný posun k realističtějšímu znázornění daného živočicha.

Během kreseb (hlavně PRE – TEST) si děti chtěly povídat o tom, co vlastně kreslí. Po celou dobu tak probíhal volný rozhovor, ve kterém děti vyprávěly o svých zkušenostech s daným živočichem, odkud ho znají – neznají. Vyptávaly se, zda kreslí správně, na mé osobní zkušenosti s těmito druhy.

V rámci celého výzkumu bylo nashromážděno cca 150 výkresů. Posouzeny byly všechny kresby. Výše zvolené kresby byly vybrány náhodným výběrem.

5 DISKUZE

Tematický celek probíhal krátce a intenzivně. Realizace probíhala ve třídě Ježků (testovaná skupina). Během tohoto celku děti navštívily lektorovaný program Toulcova Dvora, seznámily se s živočichy různých druhů. Byly zjišťovány znalosti, které děti mají z jiných zdrojů (například rodina, knihy, škola). U hospodářských zvířat byly znalosti podstatně větší než u drobných živočichů. O drobných živočiších nevěděly téměř nic. Některé děti neměly ani představu o tom, jak daný živočich vypadá.

Testování probíhalo individuálně, nebo po dvojicích. Dětem byl věnován prostor pro dotazy či sdělení zážitku, s právě kresleným živočichem. Pracovní listy vyplňovaly děti při ranních hrách, ke konci odpočinku nebo při odpoledních činnostech.

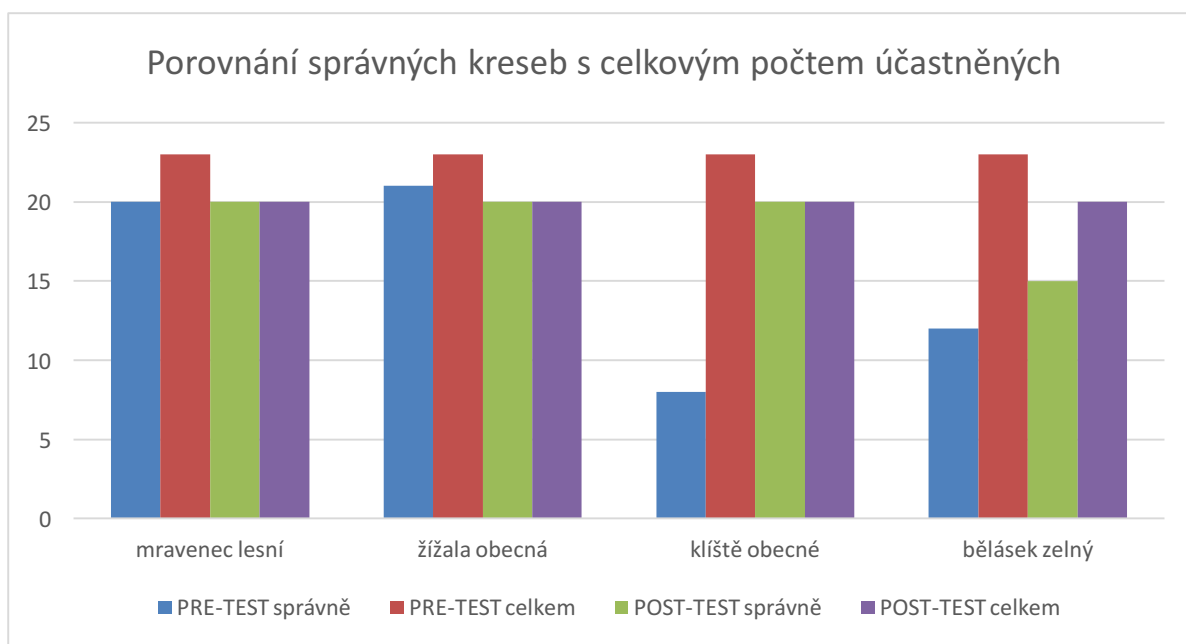
Rozdíly mezi jednotlivými testy nebyly tak razantní u žížaly obecné a mravence lesního. Změny ve vyobrazování byly naopak patrné u klíštěte obecného a o trochu méně u bělásek zeleného (více grafické zpracování).

Při dalším testování, či vzdělávání by bylo dobré se zaměřit na výuku o bezobratlých živočichů a více se s nimi seznámit. Další možnost podobného seznámení mají ve vyšších ročnících mateřské školy.

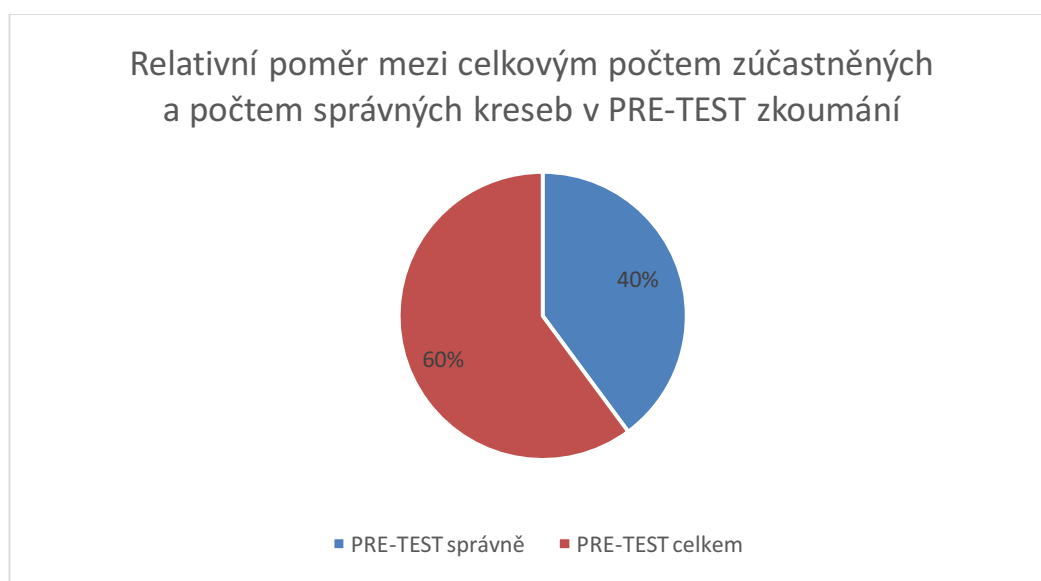
V sumarizační tabulce lze nalézt počty celkových dětí, jež se výzkumu v jednotlivých částech testu účastnili, a počty kreseb, které se daly považovat za správné.

		mravenec lesní	žížala obecná	klíště obecné	bělásek zelený	CELKEM
PRE-TEST	správně	20	21	8	12	61
	celkem	23	23	23	23	92
POST-TEST	správně	20	20	20	15	75
	celkem	20	20	20	20	80

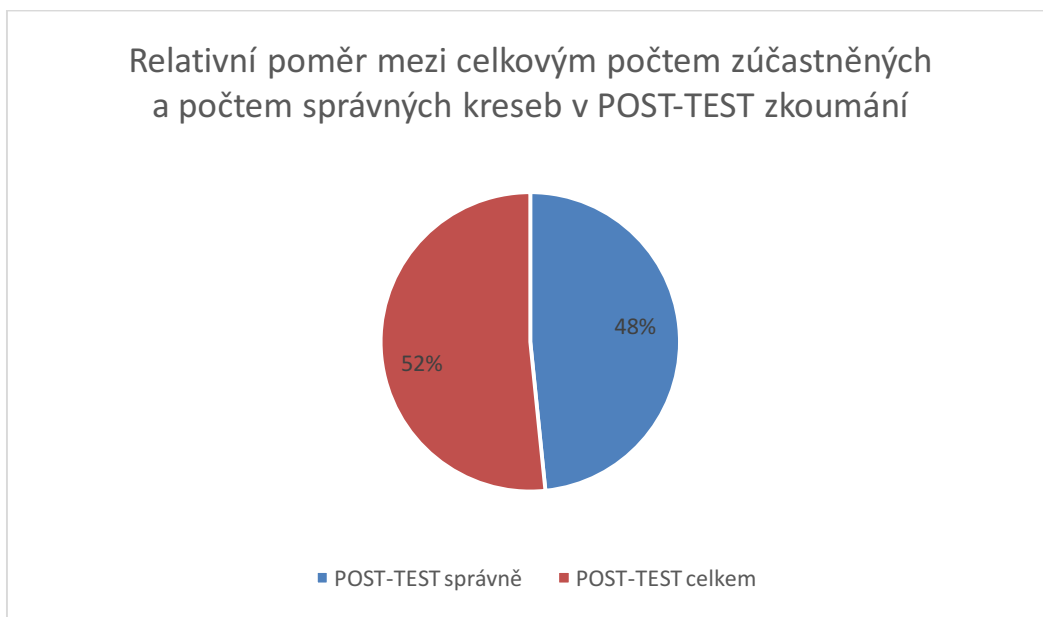
Dle níže uvedeného grafického znázornění porovnání správných kreseb s celkovým počtem účastněných dětí, se potvrzuje tvrzení, které bylo uvedeno výše. Mravenec lesní a žížala obecná je dětem průkazně známější než klíště obecné nebo bělásek zelený.

Druhé grafické znázornění pak zobrazuje relativní poměr mezi celkovým počtem zúčastněných dětí v PRE-TEST zkoumání a počtem jejich kreseb, jež byly považované za správné.

Totožné grafické znázornění bylo provedeno i v POST-TEST zkoumání.

Z obou výše uvedených grafů relativních poměrů mezi celkovými počty účastněných dětí a počtem kreseb, jež se daly považovat za správné, lze uvažovat zlepšení znalosti bezobratlých živočichů, za pomoci výše uvedených metod a postupů, ve výši 8 %.

6 ZÁVĚR

Děti se setkávají s různými druhy/zástupci bezobratlých živočichů. Vyprávějí jim o nich rodiče nebo pedagogové. Jsou to ovšem pouze počáteční znalosti, které jsou pro děti spíše zajímavostí.

Cílem této práce bylo zjistit, jak děti vnímají vybrané druhy bezobratlých živočichů pomocí kreseb. Nejprve v PRE – TESTU a později (po tematickém celku na různé druhy zvířat) i v POST – TESTU. Všimla jsem si především rozdílů ve zhotovení kresby v určitých rozestupech.

Dětem byla nabídnuta výuka o těchto živočiších hravou formou ve venkovním prostředí a v ekologickém centru. Z volných rozhovorů bylo patrné, že nějaké povědomí mají a že si informace spíše doplňují. Po předchozím prostudování učebnic přírodovědy pro základní školu jsem zjistila, že první zmínka o žížale, mravenci, bělásku a klíštěti se objevuje až kolem čtvrté až páté třídy a později na druhém stupni základní školy. Zpočátku se objevují pouze oblasti týkající se jednotlivých sfér a naznačení o živočichu, který zde žije.

Z vlastní zkušenosti můžu říct, že pedagogové v mateřských školách se těmito tématům příliš nevěnují, protože nemají dostatečné znalosti o těchto živočiších a množství podkladů, jak s těmito informacemi nakládat (pokud se nejedná o mateřskou školu s určitým environmentálním zaměřením).

Kresba ukázala, že děti nemají úplnou představu o různých druzích živočichů a všechny berou obecně jako „brouky“. Pár jedinců živočichy znali a snažili se vypočítat jejich realistickou podobu. Ostatní děti vycházely pouze z toho, co někdy viděly a jak se jim to líbilo. Objevilo se množství kreseb, které znázorňuje živočichy ve zcela jiném světle (podle fantazie dětí) díky tomu, jakou zkušenost získají a jak velká jejich představivost je.

Odnášené znalosti dětí byly pozorovány v POST – TESTU a sledovány či porovnávány s předchozí kresbou zhotovenou v PRE – TESTU. Výsledek ukázal, že děti jsou schopné si i po krátké výuce zapamatovat a následně vybavit jednotlivé živočichy. Děti získaly konkrétní představu a následné kresby tak byly realističtější. Výkresy a živočichové na nich vytvořené v POST – TESTU již byly zasazeny do přirozeného prostředí.

Lze tedy říci, že dětem stačí znát i málo informací k tomu, co znát chtějí nebo co je zajímavá a zapamatují si i nezapamatovatelné.

7 POUŽITÁ LITERATURA A INTERNETOVÉ ZDROJE

- DANIŠ, P. (2013). Nové vymezení environmentální gramotnosti a návrh na její mezinárodní testování v PISA 2015. *Envigogika*, 8(3). Dostupné na: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/385>
- HOLLWEG, K. S., TAYLOR, J. R., BYBEE, R. W., MARCINKOWSKI, T. J., MCBETH, W. C. & ZOIDO, P. (2011). *Developing a Framework for assessing environmental literacy*. Washington, DC: NAAEE. Dostupné na: <http://www.naaee.net/sites/default/files/framework/DevFrameworkAssessEnvLitOnlineEd>.
- JANČAŘÍKOVÁ, K. (2010). *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe, Praha. ISBN 987-80-86307-95-4
- LEBLOVÁ, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Portál, Praha. ISBN 987-80-262-1149-5
- JANČAŘÍKOVÁ, K. & KAPUCIÁNOVÁ, M. (2012). Environmentální výchova v předškolním vzdělávání – hledání optimální podoby. *Envigogika*, 7(1). Dostupné na: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/71>
- ČINČERA, J. & KOMÁRKOVÁ, M. (2007). Využití kresby jako prostředku evaluace programu na rozvíjení environmentální senzitivity mladších dětí. *Envigogika*, 5(2). Dostupné na: <http://envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/53/57>
- JIRÁSEK, Jaroslav, Eva VANČUROVÁ a Miluše HAVLÍNOVÁ. *Hrajeme si doopravdy*. Praha: Avicenum, 1983, 112 s.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 184 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.
- OCEPEK, Rudi. *Když se člověk přátelí se zvířaty*. První vydání. Překlad Vladislava Kolářová. Brno: Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, 2015. ISBN 978-80-87604-83-0.

- Štiková V., 2008: Já a můj svět, prvouka pro 2. ročník (učebnice). Brno: Nová škola, 63 s.
- Štiková V., 2008: Já a můj svět, prvouka pro 2. ročník (pracovní sešit). Brno: Nová škola, 72 s.
- Štiková V., 2008: Já a můj svět, prvouka pro 3. ročník (učebnice). Brno: Nová škola, 83 s.
- Štiková V., 2008: Já a můj svět, prvouka pro 3. ročník (pracovní sešit). Brno: Nová škola, 69 s.
- Fukanová J., Štiková V., 2010: Já a můj svět, prvouka pro 1. ročník (pracovní učebnice). Brno: Nová škola, 80 s.
- UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Básničky

MEDVĚD

Medvěd chodí po lese,
nikdo ho tu nesnese.
Ani stará paní vrána,
co po lese vše vykráká.
Medvěd chodí tam a zpět,
chodí mlsat včelám med.

ZVÍŘÁTKA a mlád'átka

Slepičko kdákalko, kuřátka vod'.
Husičko kejhalko, s housaty chod'.
Huňatá ovečko, bílé jehňátko hlídej.
Strakatá kravičko, mlíčko telátku dávej.
Koníčku běloušku, hopsa, běž,
s hříbátkem pro oves pojedeš.

ŽÁBY

Skokani, rosničky, kuňky,
do tůně dělají žbluňky!
Žbluňk, do tůně, voda cáká,
na žábu i na žabáka.
A babičky ropuchy,
zašívají punčochy.

VELKÝ KROUŽEK

Velký kroužek uděláme,
protože se rádi máme.

Kdo si s námi nechce hrát,
ten není náš kamarád.

DOBRÝ DEN

Dobry den, dobry den,
dneska máme krásny den.
Ježecci jsme, kamarádi,
máme se tu všichni rádi.
Ruce máme na tleskání
a nožičky na dupání.
Dobry den, dobry den,
dneska zlobit nebudem.

POLÁMAL SE MRAVENEČEK

Polámal se mraveneček,
ví to celá obora,
o půlnoci zavolali
mravenčího doktora.

Doktor klepe na srdíčko,
potom píše receptis,
třikrát denně prášek cukru,
bude chlapík jako rys.

Dali prášku podle rady,
mraveneček stůně dál,
celý den byl jako v ohni,
celou noc jim proplakal.

Čtyři stáli u postýlky,
pátý těšil neplakej,
pofoukám ti na bolístku,
do rána ti bude hej.

Pofoukal mu na bolítku,
pohladil ho po čele,
hop a zdravý mraveneček
ráno skáče z postele.

Příloha č. 2 – Písničky

RYBIČKY

Plavou, plavou rybičky,

otvírají hubičky.

Vypouštějí bublinky,

mají šedé šupinky.

Tra – lala – la - la, tra – lala – la – la,

tra – lala – la – la, tra – la – la.

V létě byly ve vodě,

všechny rybky v pohodě.

Na zimu pak sumeček,

ve vodě má domeček.

Tra – lala – la - la, tra – lala – la – la,

tra – lala – la – la, tra – la – la.

KDYŽ JSEM JÁ SLOUŽIL

1. Když jsem já sloužil to první léto,

vysloužil jsem si kuřátko za to.

A to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

2. Když jsem já sloužil to druhé léto,

vysloužil jsem si kachničku za to.

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

4. Když jsem já sloužil to čtvrtý léto,

vysloužil jsem si vepřika ...

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

3. Když jsem já sloužil to třetí léto,

vysloužil jsem si husičku za to.

A ta husa chodí bosa,

má panenka pláče doma v komoře.

5. Když jsem já sloužil to pátý léto,

vysloužil jsem si telátko za to.

A to tele hubou mele,

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

6. Když jsem já sloužil to šestý léto,
vysloužil jsem si kravičku za to.

A ta kráva mléko dává,

A to tele hubou mele,

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

7. Když jsem já sloužil to sedmý léto,
vysloužil jsem si volečka za to.

A ten vůl jako kůl,

A ta kráva mléko dává,

A to tele hubou mele,

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

8. Když jsem já sloužil to osmý léto,
vysloužil jsem si botičky za to.

a ty boty do roboty,

A ten vůl jako kůl,

A ta kráva mléko dává,

A to tele hubou mele,

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka pláče doma v komoře.

9. Když jsem já sloužil poslední léto,
vysloužil jsem si děvčátko za to.

to děvčátko jak poupátko,

a ty boty do roboty,

A ten vůl jako kůl,

A ta kráva mléko dává,

A to tele hubou mele,

A ten vepř jako pepř,

A ta husa chodí bosa,

A ta kačka bláto tlačká

a to kuře krákoře běhá po dvoře,

má panenka stele postel v komoře...

SKÁKAL PES

Skákal pes přes oves,
přes zelenou louku.
šel za ním myslivec
péro na klobouku.
Pejsku náš, co děláš,
žes tak vesel stále.
Řek bych vám, nevím sám,
hop, a skákal dále.

KOČKA LEZE DÍROU

Kočka leze dírou
pes oknem, pes oknem.
Nebude-li pršet nezmoknem,
nebude-li pršet nezmoknem.

A když bude pršet zmokneme,
zmokneme.

Na sluníčku zase uschneme
na sluníčku zase uschneme.

SVÁTEK ZVÍŘAT

To je zmatek,
když zvířata mají svátek,
to je zmatek, to jsou mi věci.

To je zmatek,
když zvířata mají svátek,
to je zmatek, to jsou mi věci.

1.Kočky dělají psí kusy,
psi se zase kočkují.

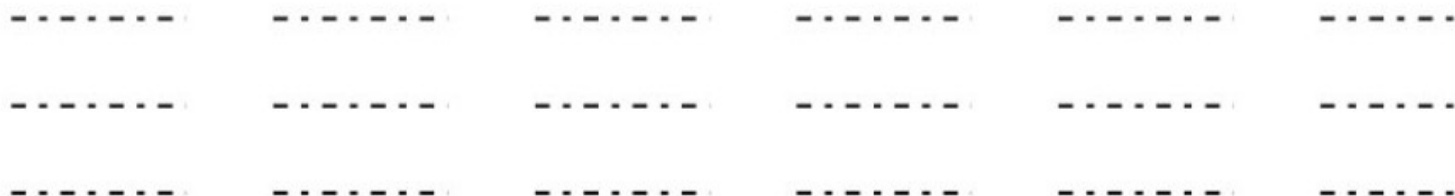
Paví očka v akváriu
vzájemně se očkují.
Všechno je dnes povoleno,
když maj svátek zvířata.
Všude voní trus a seno,
doupata jsou vyhřátá.

TO JE ZMATEK,
to je zmatek,
když zvířata mají svátek,
to je zmatek, to jsou mi věci.

To je zmatek,
když zvířata mají svátek,
to je zmatek, to jsou mi věci...

Příloha č. 3 – PRACOVNÍ LISTY

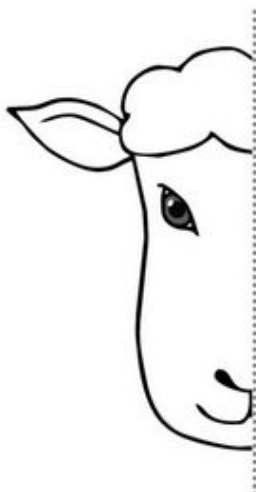
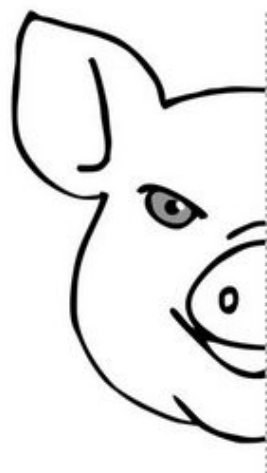
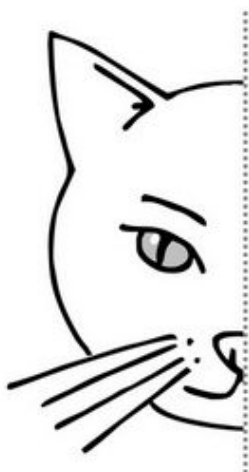
Vedení linie – procvičení grafomotoriky

(zdroj: www.detskestanky.cz)

Dokreslování obázku

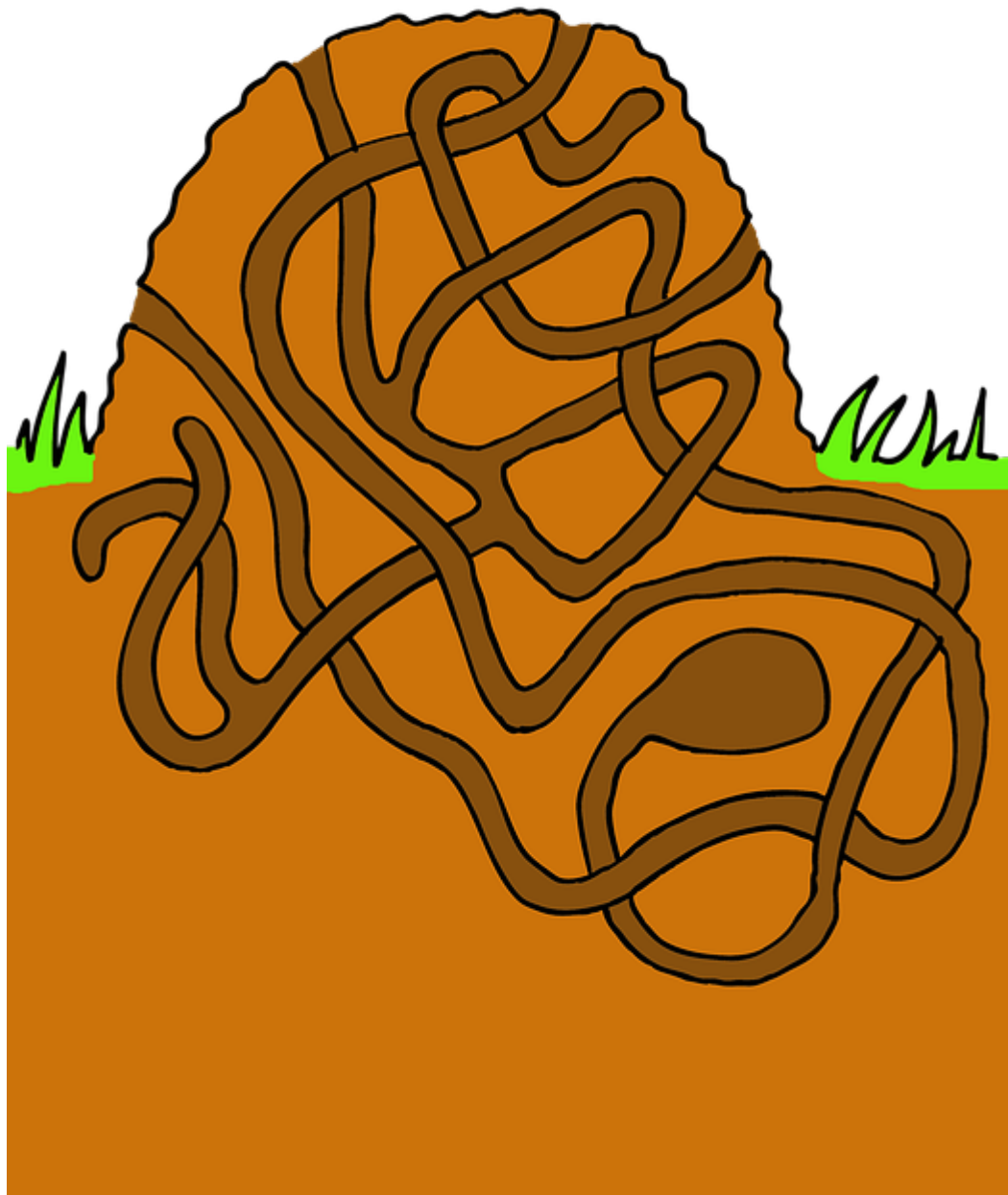
DOKRESLI PRAVOU PŮLKU HLAVY ČTYŘ DOMÁCÍCH ZVÍŘAT. POZNÁŠ, KTERÁ ZVÍŘATA TO JSOU?
NAKONEC CELÉ OBRÁZKY VYBARVI.

Nápady pro Aničku

(zdroj: www.napadyproanicku.cz)

Mraveniště

(zdroj: www.pixabay.com)